

Ο ΤΙΜΩΡΟΣ ΟΔΥΣΣΕΑΣ. ΟΙ ΑΠΑΡΧΕΣ ΤΩΝ ΘΑΝΑΤΙΚΩΝ ΕΚΤΕΛΕΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Το κείμενο που ακολουθεί είναι η περίληψη διάλεξης που δόθηκε το 1993 στο Κέντρο Μελέτης Αρχαίου Ελληνιστικού Δικαίου του Παντείου Πανεπιστημίου. Σκιαγραφούνται σ' αυτήν οι θανατικές εκτελέσεις οι οποίες περιγράφονται στα Ομηρικά έπη. Οι εκτελέσεις αυτές αποτελούν τις απαρχές του Δικαίου που διέπει παρόμοιες ποινές αργότερα, κατά την περίοδο των Πόλεων.

Ο Όμηρος δεν υπήρξε μόνο ο μεγαλύτερος ποιητής της αρχαίας Ελλάδας, και ίσως ολόκληρου του δυτικού κόσμου, αλλά συνάμα και αυτός που συνέθεσε τα παλαιότερα κείμενα προς τα οποία ο ιστορικός του ελληνισμού μπορεί να στραφεί. Συχνά στα κείμενά του βρίσκονται οι απαντήσεις σε ερωτήματα για τον κόσμο εκείνον, που αλλιώς θα έμεναν αναπάντητα.

Eva Cantarella

Καθηγήτρια Πανεπιστημίου του Μιλάνου

Τα Ομηρικά έπη περιλαμβάνουν πλήθος πληροφοριών χρήσιμων σε όποιον θέλει να μάθει για τους τρόπους εκτέλεσης των κεφαλικών ποινών στην ηρωική

εποχή, και στη συνέχεια να τους συγκρίνει με τους τρόπους εκτελέσεως των ίδιων ποινών κατά την περίοδο των Πόλεων, και ειδικότερα της Αθήνας.

Αλλά για να καθορίσουμε ποιό από τους τρόπους εκτέλεσεως των κεφαλικών ποινών, τους εφαρμοζόμενους κατά την περίοδο των Πόλεων, βυθίζαν τις

ρίζες τους στην πριν από τις Πόλεις-κράτη περίοδο, πρέπει να ξεκινήσουμε από την περιγραφή των ιδιοτήτων του ομηρικού ήρωα, του Οδυσσέα, ο οποίος μας ενδιαφέρει όχι ως «πολύμητις» αλλά ως ήρωας δίκαιος, δηλαδή ως ήρωας εφοδιασμένος με την αρετή της δικαιοσύνης, που κατά κανόνα δεν χαρακτηρίζεται τους υπόλοιπους ομηρικούς ήρωες.

Πράγματι οι «αξίες» των ομηρικών ηρώων ήταν πολύ διαφορετικές από τις αξίες που διαμορφώθηκαν αργότερα, κατά τη διάρκεια της ζωής της Πόλης. Ήσαν οι αξίες ενός κόσμου μέσα στον οποίο ένας άντρας, αν ήθελε να χαρακτηρίζεται ως ήρωας, έπρεπε ο ίδιος, με κάθε τρόπο, να επιβάλλει την τιμή του. Έπρεπε να «είναι ο καλύτερος». Οι αρετές δε που απαιτούνταν για να είναι ο καλύτερος ήταν η **βία** (η σωματική δύναμη), το θάρρος και η ικανότητα του στους λόγους. Η τελευταία αυτή έπρεπε στον ήρωα να επιβάλλει τη βέλτησή του σε μια συνάντησι (στη βουλή ή στην αγορά).

Σ' εκείνο τον κόσμο τα πρόσωπα κρινόνταν με βάση την επιτυχία ή μη των πράξεών τους· για το δίκαιο των μέσων που χρησιμοποιούσαν κανένας δεν ενδιαφερόταν, εκτός από δύο πρόσωπα: ένας θεός, ο Δίας³, και ένας ήρωας, ο Οδυσσέας.

Στα Ομηρικά έπη ο Οδυσσέας εμφανίζεται συχνά να δίνει ιδιαίτερη σημασία στη δικαιοσύνη, ενώ η στιγμή που, χωρίς φόβο παρανοήσεων, αποκαλύπτει ότι θεωρεί τη δικαιοσύνη ως τη μεγαλύτερη αρετή είναι τότε που απαντά στις ερωτήσεις της Πηνελόπης, η οποία, μη γνωρίζοντας ότι έχει εμπρός της τον ίδιο τον Οδυσσέα, τον ρωτά για την τύχη του άντρα της.

Πριν να απαντήσει, ο Οδυσσέας πανεύξει, όπως άλλωστε το φείλε, την Πηνελόπη με τα ακόλουθα λόγια:

«Κανείς, κυρά, σ' όλη τη γη δε θα σου βρει ψεγάδι.

Αλήθεια φτάνει η δόξα σου ως τα πλατιά τα ουράνια, σαν τ' άμειγο του βασιλιά πόχει λαούς κι ορίζει αντρεπόμενους και πολλούς με του θεού το φρόνο,

κι όλο το δίκιο σέβεται κι η πλούσια γη του φέρνει
στάρια, κριθάρια και λυγούν από καρπούς τα δέντρα,
γενούν τ' αρνιά κι η θάλασσα βγάζει άφθονα τα ψάρια,
απ' την καλή κηβέρηση κι όλοι ευτυχούν κοντά του».
Οδύσσεια τ, 106-113, μτφρ. Ζ. Σιδέρη

Μ' αυτά τα λόγια ο Οδυσσέας ανταποδίδει στη γυναίκα του τον έπαινο που του έκανε, στην τέταρτη ραψωδία, σαν ανέφερε ότι ο άντρας της που απουσίαζε βασιλεύει στην Ιθάκη.

«...Μήτε έχετε ακουστά σας άλλοτε, απ' τους πατέρες σας, ποιος ήταν ο Δυσσέας,
που δεν αδικήσε άνθρωπο, κακό δεν είπε λόγο,
σ' όλο τον τόπο, όπως συχνά το 'χουν οι βασιλιάδες
άλλους ανθρώπους ν' αγαπούν, να κατατρέχουν άλλους,
Μα εκείνος σε άνθρωπο κακό δεν έκαμε ποτέ του».

Οδύσ. δ, 698-703, μτφ. Ζ.Σ. Βλ. και ε, 7-12

Ο Οδυσσέας είναι ο μόνος ήρωας που χαρακτηρίζεται με συνεχείς αναφορές στη δικαιοσύνη του. Και δεν είναι μόνο αυτό· ο βασιλιάς της Ιθάκης ξεχωρίζει χάρη σε κάποιο άλλο χαρακτηριστικό: προλαβαίνοντας την ελληνιστικού χαρακτήρα άποψη, ότι ο άρχοντας πρέπει να είναι «γλυκός όπως ένας πατέρας» (άποψη που αποδεικνύει ότι η καταγωγή της υπήρξε ελληνική και όχι ανατολική), ο Οδυσσέας είναι ήπιος (αρκεί σχετικώς να θυμηθεί κανείς το επεισόδιο με τον σκύλο Άργο καθώς και τα χωρία της Οδύσσειας β, 47, και ε, 139, και της *Μιδάας* δ, 361)⁴.

Όμως το ήπιο του χαρακτήρα του ήρωά μας δεν τον εμποδίζει να ασκεί με αυστηρότητα τα καθήκοντά του όταν απονέμει, μέσα στον ίδιο του τον οίκο, δικαιοσύνη. Ως επί κεφαλής του οίκου (δεν είναι τυχαίο το ότι χαρακτηρίζεται άναξ του τελευταίου αυτού), τιμωρεί όποιον δεν σεβάστηκε τη θέλησή του, και ακόμα περισσότερο όποιον τον επρόδωσε.

Η στιγμή, κατά την οποία βλέπουμε τον Οδυσσέα να δρα κάτω απ' αυτό το ένδυμα, περιγράφεται στην ραψωδία χ, όπου, μετά την αποκάλυψη της ιδιότητάς του, τιμωρεί τις άπιστες δούλες

και τον γιδοβοσκό Μελάντιο, που βοήθησε κι αυτός τους μνηστήρες. Τόσο στη μία όσο και στην άλλη περίπτωση, η ποιή που τους επιβάλλει είναι θάνατος. Οι στίχοι στους οποίους περιγράφονται οι δύο εκτελέσεις αποτελούν σαφή απόδειξη της αξίας των ομηρικών ηρώων, ως πηγής γνώσης των ηρώων και των κοινωνικών και βηροσκευτικών πρακτικών, της νοοτροπίας, και γενικότερα της οργάνωσης των ομηρικών κοινωνιών. Μ' άλλα λόγια, της αξίας των ομηρικών κειμένων ως έργων ιστορικών της αρχαϊκής Ελλάδας, πέρα βέβαια από την αξία τους ως έργων ποιητικών.

Οι ποιήδες που επιβάλλονταν από τον Οδυσσέα στους προδότες, που με προσοχή περιγράφονται, δεν αποτελούν καρπό της φαντασίας ενός κάποιου ποιητή, παρά είναι ακριβώς οι ποιήδες που επιβάλλονταν πράγματι στους ομηρικούς οίκους. Για την ιστορική τους αλήθεια μιλά η αναλογία προς τον τρόπο που εφαρμόζαν την ίδια ποιή αργότερα οι Πόλεις.

Ας ξεκινήσουμε από τον τρόπο που ο Οδυσσέας αποφασίζει να θανατώσει όποιον τον πρόδωσε. Εν πρώτους, τις πενήντα δούλες, που εκτελούσαν πρόθυμα τις διαταγές των μνηστήρων της Πηνελόπης και είχαν μάλλον και κάποιες ερωτικές σχέσεις μαζί τους, ωσάν οι μνηστήρες να ήταν οι κύριοί τους! Σύμφωνα με διαταγή του Οδυσσέα, για την εκτέλεσή τους φροντίζει ο Τηλέμαχος. Ιδού η περιγραφή του ποιητή:

«Έτσι είπε κι έδεσε σκοινί, τριγύρω στο κελάρι,
τρεχαντηριού μαυρόπλωμου, απ' το μεγάλο στέλο
κι από ψήλα το τέκνωσε στη γη να μην αγγίζούν
τα πόδια. Κι όπως στη θηλιά, που μες στα χαμοκλάδια
έχουν στημένη, πέφτουνε κίχλες και περιστέρια
κι εκεί που στη φωλιά πετούν χάρο κακό απανέχουν,
έτσι είχαν τα κεφάλια τους κι οι δούλες στην αράδα,
και στο λαμό τους τις θηλιές να κατοθανάσιον.
Λίγο τα πόδια τίναξαν και πέταξε η ψυχή τους».
Οδύσ. χ, 466-474, μτφ. Ζ.Σ.

Απαγορισμός λοιπόν. Κι όχι ως εξάρση. Στην Ελλάδα ο απαγορισμός αποτελούσε τρόπο θανατώσεως προοριζόμενο για γυναίκες: ακόμα κι όταν αυτές οι ίδιες διάλεγαν το είδος του θανάτου τους, αυτόν τον τρόπο πρότειναν. Τα παραδείγματα είναι πολλά¹.

Ας έρθουμε και στον γιδοβοσκό Μελάνθιο. Και αυτός είχε προδώσει τον Οδυσσέα: είχε κλέψει απ' τις αποθήκες του δώδεκα ασπίδες, δώδεκα δόρατα και δώδεκα δερμάτινες περικεφαλαίες και τις είχε διανείμει στους μνηστήρες (Οδύσ. χ, 147-148). Πώς θα τον τιμωρήσει; Το θλιβερό καθήκον ο Οδυσσέας το αναθέτει στον Εύμηιο κι έναν άλλον δούλο του:

*«Σεις τώρα αυτόν πιστάγκωνα δέστε
του χέρια πόδια,
κι αφού τον μπάστε στον οντά, δέστε
καλά την πόρτα,
και μια θηλιά από πάνω του πλεχτή σαν
του περσέτε,
σύρτε τον πάνω στην κορφή του στόλου,
όσο να φτάσει
τα πάτερα, κι ώρες εκεί να σβήσει
μες στους πόνους.»*
Οδύσ. χ, 176-180, μετ. Ζ.Σ.

Αυτή υπήρξε η διαταγή του Οδυσσέα, που αμέσως οι δυο τους την εκτέλεσαν μ' ευσυνειδησία:

*«Χίμηξαν τότε σπάνω του κι απ' τα μαλλιά
τον σέρνον
μες στον οντά και καταγής στο πάτωμα
τον ρίχνουν
σβησμένο και του δέσανε σφιχτά χέρια
και πόδια
πιστάγκωνα, όπως πρόταξε ο θεϊκός
Οδυσσέας.
Κι αφού σκινόι του πέρασαν πλεγμένο
στο κορμί του
στο στόλο τον κρεμάσανε, τα πάτερα
να φτάσει.»*
Οδύσ. χ, 190-195, μετ. Ζ.Σ.

Αφού ανυψώθηκε πάνω από τη γη, όπως και οι δούλες, ο Μελάνθιος θανατώθηκε κι αυτός με τη σειρά του με το σκινόι. Όμως διέφερε η δική του εκτέλεση από την εκτέλεση των θεραπειών. Ενώ οι δούλες κρεμιούνται με το σκινόι, ο Μελάνθιος με το σκινόι δένεται στα μαδέρια της οροφής. Ο βρόχος που σκοτώνει τις δούλες, σ' αυτήν την τελευταία

εκτέλεση δεν εμφανίζεται. Κατά τρόπο διάφορο απ' ό,τι οι δούλες, που πεθαίνουν πνιγμένες μέσα σε λίγα λεπτά, ο Μελάνθιος ζωντανός υποφέρει για πολύ χρόνο τρομερά βάσανα (Οδύσ. χ, 177).

Ο χοιροβοσκός και ο βουκόλος, αφού έσφιξαν το «θανατορό σχοινόι» ( ) (στιχ. χ, 200), τον εγκατέλειψαν στην αποθήκη. Μόνο αργότερα, όταν όλοι οι μνηστήρες είχαν πια θανατωθεί και οι δούλες κρεμασθεί, σκέπτονται ξανά τον Μελάνθιο και επιστρέφουν εκεί όπου τον είχαν αφήσει. Γράφει σχετικά ο Όμηρος ότι στη συνέχεια έκοψαν του Μελάνθιου με «ανελέητο χαλκό» τη μύτη και τ' αφτιά καθώς και τα γεννητικά όργανα που τ' έριξαν να τα φάνε οι σκύλοι, με «οργισμένη δε καρδιά» του έκοψαν τα χέρια και τα πόδια (Οδύσ. χ, 274-280).

Πρέπει άραγε να φανταστούμε ότι ο Μελάνθιος θανατώθηκε με τον «ανελέητο χαλκό»; Εάν γίναν έτσι τα πράγματα, η τιμωρία, ύστερα από μια πρώτη φάση μη αιματηρή, στην τελευταία και καθαριστική της φάση βόφτηκε με αίμα. Όμως, ο θάνατος με το σπαθί ήταν θάνατος για τους ήρωες, «αξιοπρεπής θάνατος», που έβαζε τέρμα στη ζωή ενός αγαθού άντρα. Είναι μάλλον δύσκολο να δεχθεί κανείς ότι στον Μελάνθιο επιφυλάχθηκε το προνόμιο ενός τόσο «ευγενούς» θανάτου. Πιστεύω ότι το μαρτύριό του δεν υπήρξε αιματηρό: οι αποκοπές που υψίσταται γίνονται μεν με το σπαθί αλλά πάντως δεν είναι θανατηφόρες. Αποτελούν μέρος ενός τυπικού που διέφερε απ' αυτό με το οποίο τον θανάτωσαν. Ας σημειωθεί ότι οι αποκοπές δεν επιβάλλονται πάνω στο σώμα του χοιροβοσκού αλλά πάνω στο πτώμα του. Πέθανε με σκληρά βασανιστήρια, δεμένος με σκινόι, που όχι τυχαία χαρακτηρίζεται ως «φωνικό» (Οδύσ. χ, 200). Εξάλλου, τα έπη αναφέρονται αρκετά συχνά στη συνήθεια να κρωτηριάζονται τα πτώματα. Οι αποκοπές που γίνονται στο σώμα του Μελάνθιου είναι πολύ λεπτομερείς και διαφέρουν από τις αποκοπές που επιβάλλονται στα πτώματα των ηρώων, που, ως επί

το πλείστον, απλώς αποκεφαλίζονται. Αντίθετα, στο Μελάνθιο κόβονται μύτη, αφτιά, πόδια, γεννητικά όργανα κατά ένα τυπικό που θυμίζει τον μασχαλισμό, για τον οποίο κάνουν λόγο τραγικοί και λεξικογράφοι. Ο μασχαλισμός αποτελούσε συνήθεια των δολοφόνων, οι οποίοι, αφού σκότωναν το θύμα τους, του έκοβαν χέρια, πόδια, αφτιά και γεννητικά όργανα. Παρά τις διαπιστούμενες αναλογίες, οι αποκοπές στις οποίες υπέβαλαν το πτώμα του Μελάνθιου δεν αποτελούσαν μασχαλισμό.

Όπως προέβαινε σε μασχαλισμό, αφού έκοβε πόδια, χέρια, αιδία και αφτιά, έδενε τα κοιμηματισμένα μέλη με σχοινόι που σερνούσε πίσω, κάτω από τις μασχάλες του πτώματος. Τα κοιμημένα μέλη έπεφταν έτσι πίσω απ' το λαμίο του σκοταμένου, που, όπως νόμιζαν, δεν θα μπορούσε πια να τα χρησιμοποιήσει για να εκδικηθεί το θάνατό του. Από την όλη διαδικασία της αποκοπής των μελών του Μελάνθιου εξάγεται ότι κάθε άλλο παρά για μασχαλισμό επρόκειτο. Εξάλλου, θα προσθέταμε, οι ομηρικοί ήρωες δεν φοβούνταν τους νεκρούς, αν και αγαπούσαν περισσότερο από κάθε άλλο το φως του ήλιου. Οι ακρωτηριασμοί που του επιβάλλονταν αποτελούν ένα είδος συμπληρωματικής και τιμωτικής ποινής, που απέβλεπε στο να καταστήσει ακόμα ατιμωτικότερο ένα θάνατο, στερημένων έτσι κι ολλιώς από κάθε ευγενές στοιχείο.

Ο Μελάνθιος αργοπεθαίνει σφιγμένος από το «θανατορό σχοινόι». Πέθαινε με το θάνατο που επιφύλασσαν την περίοδο της Πόλης στους εγκληματίες που χαρακτηριζόταν ειδικότερα ως κακούργοι. Ήσαν δε αυτοί οι πιο άξιοι περιφρονήσεως μεταξύ των κακοποιών. Σ' αυτούς τους τελευταίους, σημειώνουν, πρώτοι κατατάσσονταν οι κλέφτες, όπως υπήρξε και ο Μελάνθιος –μη λησμονούμε την κλοπή των όπλων από την αποθήκη του Οδυσσέα για χάρη των μνηστήρων². Φθάσαμε λοιπόν στο σημείο όπου αποδεικνύεται η αντιποίχια που υπήρχε μεταξύ των ομηρικών θανατικών εκτελέσεων και των εκτελέσεων κατά τη διάρκεια της ζωής της πόλεως.

Οι Αθηναίοι εγκληματίες (ή τουλάχιστον ορισμένοι από αυτούς) θανατώνονταν κατά τρόπο παρόμοιο με εκείνον του Μελάνθιου. Ακριβώς όπως ο άπιστος γιδοβοσκός, οι κακούργοι δένονταν σφιχτά σ' έναν πάσσαλο, που την εποχή της Πόλης τον εχαρακτηρίζαν ως τύμπανο, εξ ου και ο χαρακτηρισμός του μαρτυρίου ως αποτυμπανισμός.

Το ότι οι παραπάνω βασανισμοί, που οι Αθηναίοι επιφύλασσαν στους κακούργους, ήταν ανάλογοι τύπου προς τους περιγραφόμενους στην *Οδύσσεια* δεν προκύπτει μόνο από τις φιλολογικές πηγές αλλά και από ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον αρχαιολογικό εύρημα. Μεταξύ των ετών 1911 και 1915, κατά τις ανασκαφές ενός νεκροταφείου αναγνωμένου στην πριν από τον Σόλωνα περίοδο (στην περιοχή του σημερινού Παλαιού Φαλήρου), βρέθηκαν τα οστά κάποιων εκτελεσμένων που είχαν ριχτεί σε κοινό τάφο. Στο λαμπό των σκελετών ήταν σφιγμένο σιδηρένιο σφραγίδι, στο εξω μέρος του οποίου ήταν τοποθετημένοι γάντζοι που ήταν ακόμα κολλημένοι πάνω σε κομμάτια ξύλου. Οι στυχιές, αφού είχαν ακινητοποιηθεί, είχαν εκτελεστεί διά αποτυμπανισμού¹. Είχαν αποθάνει κατά τη διάρκεια των βασανιστηρίων, που οι Αθηναίοι απ' ενός τα έβλεπαν να γίνονται κάποιες φορές δημόσια, αλλά και τα γνώριζαν, πολύ καλά μάλιστα, γιατί άκουγαν να γίνεταί λόγος γι' αυτά ακόμα και σε θεατρικές παραστάσεις.

Αλλά ως γυρίσουμε στον τιμωρό Οδυσσέα. Η αφήγηση του μαρτυρίου του Μελάνθιου δεν αποτελεί απόκριμα ποιητικής φαντασίας αλλά περιγραφή πραγματικής σφραγιστικής διαδικασίας, που θα πρέπει να θεωρηθεί ως απαρχή των αποτυμπανισμών της κλασικής εποχής. Μοιάζει σαν ένα είδος πιο επιξεργασμένο, αν δεν θέλουμε να πούμε πιο τελειοποιημένο, του αρχικού τρόπου θανατώσεως του καταδικασμένου στον πάσσαλο.

Ο τρόπος εκτέλεσως που επιβαλλόταν, σύμφωνα με τη θέληση της Πόλης, για την τιμωρία εγκληματών κατά αυτής της ίδιας, ακολουθούσε το τυπικό που είχε διαμορφωθεί εντός των οίκων κατά την πριν από την Πόλη περίοδο. Ο Οδυσσέας – και τούτο είναι ένα σημείο που πρέπει να προσεχθεί ιδιαίτερα – δεν

τιμωρεί (ούτε τις δούλες ούτε τον Μελάνθιο) ως βασιλιάς της Ιθάκης. Δεν τιμωρεί στο όνομα της ευρύτερης κοινωνίας και προς το συμφέρον της. Δεν το έκανε, ούτε σ' αυτήν την περίπτωση ούτε σε άλλες παρόμοιες περιπτώσεις, επειδή ήταν β-α-σ-ι-λ-ε-ύ-ς. Ως βασιλιάς δεν είχε τέτοιο δικαίωμα, όπως δεν είχε το ανάλογο δικαίωμα κανένας βασιλιάς του καιρού του, κατά την ομηρική περίοδο και ειδικότερα στην Ιθάκη².

Οι δημόσιες εξουσίες και οι δημόσιοι θεσμοί χαρακτηρίζονταν ακόμη από μια σχετική ρευστότητα. Οι βασιλείς δεν είχαν ακόμη καταστεί πρόσωπα δικαιούμενα να απονέμουν δικαιοσύνη. Πρόσωπα που να έχουν τέτοιου είδους εξουσίες απαντιούνταν μόνο σε μικρότερες ομάδες, όπως ήταν οι οικοί, που η οργάνωσή τους ήταν πιο σταθερή και πιο αυστηρά, απολυταρχικά δομημένη απ' ό,τι οι εξουσίες του άρχοντα στις τότε γεννόμενες πολιτικές κοινότητες.

Η Πόλις, λοιπόν, αποδέχθηκε τους οικιακούς τρόπους τιμωρίας των εγκληματιών και μετέφερε τους τρόπους αυτούς από τους οικούς στις δημόσιες πλατείες. Αλλά όχι όλους: μόνο αυτούς που προοριζόνταν για τους άντρες. Γιατί, για τις γυναίκες, η πόλη δεν έμοιαζε να ενδιαφέρεται ούτε όταν επρόκειτο να τις τιμωρήσει! Για πολλούς ακόμη αιώνες η τυχόν εκτέλεση των γυναικών αποτελούσε θέμα εσωτερικού των οίκων της οικογένειας. Ο απαγχονισμός εξακολούθησε να αποτελεί τρόπο θανατώσεως των γυναικών, δεν κατατάχθηκε όμως ποτέ στους τρόπους εκτέλεσως των ανδρών των καταδικαζομένων από την Πόλη σε θάνατο.

Αντίθετα, οι οικιακοί τρόποι θανατώσεως, οι προοριζόμενοι για τους άντρες, σύντομα βγήκαν από τον περίβολο των οίκων και αποτέλεσαν και για την Πόλη τρόπους εκτέλεσως των καταδικαζομένων σε θάνατο.

Οι θανατικές εκτελέσεις της Αθήνας βυθίζουν τις ρίζες τους στους τρόπους εκτέλεσως που εφαρμόστηκαν στον οίκο του Οδυσσέα. Του δίκαιου Οδυσσέα, του σταθερού, του ένδοξου, του πολυμήχανου, του ήπιου, αλλά

και του Οδυσσέα του αποδίδοντα δικαιοσύνη.

Περικληπική αποδοχή:
Παν. Δημήτριος

Σημειώσεις

1. Την ιδιότητα της δικαιοσύνης που χαρακτηρίζει το Δία την προέβαλε ο Lloyd Jones.
2. Για τον Οδυσσέα, βλ. επίσης Horkheimer - Adorno, *La dialettica dell' Illuminismo*, Torino 1966, σσ. 53 επ. Για την εικόνα του Οδυσσέα μέσα στους αιώνες βλ. W.B. Stanford, *The Ulysses Theme. A study in the adaptability of a traditional Hero*, Oxford 1954, 1963 2η έκδοση.
3. Βλ. το έργο της Eva Cantarella, *I supplizi capitali in Grecia e a Roma*, Milano 1991.
4. Αριστοτέλους, *Αθην. Πολιτεία* 52. 1. Επίσης Αντιφώντα 5, 9 επ., καθώς και Δημοσθένη 35, 47.
5. Βλ. τον αποτυμπανισμό βλ. σχετικά άρθρο της Γ. Βελισσαροπούλου στο τεύχος 11 της Αρχαιολογίας, σελ. 42.
6. Ο M. Finley απέδειξε ότι η Ιθάκη αποτελούσε τυπική ελληνική κοινότητα του 9ου αι. π.Χ.

The Punishing Odysseus: The Origin of the Death Penalty in Greece

E. Cantarella

This is a résumé of a lecture given by the author in the Center for the Study of Ancient Greek and Hellenistic Law of the Panteion University in Athens.

The death penalty in the Homeric epos represents the origins of the Law which governs similar penalties later, during the political phase of *polis* (the city-state). Thus, the death penalties in Athens are directly related with the ways of execution applied in the House of Odysseus.

The city-state accepted the domestic ways of punishing the criminals and transferred them from the privacy of houses to the publicity of squares. Not all of them, however, but only those destined for men since the state did not seem to be interested in women even when they were to be punished. Hanging continued to be a way of executing women, although it was never included in the ways of executing the men who were sentenced to death by the city-state. On the contrary, the domestic ways of executing men soon left the house grounds and were fully adopted by the city-state in the cases of death penalties.